

LBRIS

We know
books

STENDHAL

ROȘU ȘI NEGRU

Cronica secolului al XIX-lea

Traducere de Ion Marin Sadoveanu

Prefață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STENDHAL

Roșu și negru / Stendhal; trad. de Ion Marin Sadoveanu;
pref. de Lucian Pricop – Ed. a 3-a – București:
Cartex 2000, 2022

ISBN 978-606-091-061-9

I. Sadoveanu, Ion Marin (trad.)

II. Pricop, Lucian (pref.)

821.133.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Roșu și negru – Un portret profund al societății franceze</i>	7
<i>Partea I-a</i>	
Capitolul I – Un orașel.....	13
Capitolul II – Un primar	16
Capitolul III – Avutul săracilor.....	19
Capitolul IV – Un tată și un fiu.....	24
Capitolul V – O tocmeală	27
Capitolul VI – Plictiseala.....	34
Capitolul VII – Afinitățile electice	41
Capitolul VIII – Mici întâmplări	50
Capitolul IX – O seară la țară.....	57
Capitolul X – Un suflet mare și o avere mică.....	64
Capitolul XI – O seară.....	67
Capitolul XII – O călătorie.....	71
Capitolul XIII – Ciorapii ajurați	77
Capitolul XIV – Foarfecile englezești	81
Capitolul XV – Cântecul cocoșului	84
Capitolul XVI – A doua zi	87
Capitolul XVII – Primul ajutor de primar	91
Capitolul XVIII – Un rege la Verrières	95
Capitolul XIX – Meditația te face să suferi.....	106
Capitolul XX – Serisore anonime.....	114
Capitolul XXI – Un dialog cu un stăpân	118
Capitolul XXII – Un fel de a se purta pe la 1830	129
Capitolul XXIII – Necazurile unui funcționar.....	140
Capitolul XXIV – O capitală	152
Capitolul XXV – Seminarul.....	157
Capitolul XXVI – Lumea, sau de ce duce lipsă bogatul	163
Capitolul XXVII – Prima experiență a vieții.....	172
Capitolul XXVIII – O procesiune.....	175
Capitolul XXIX – Prima înaintare	181
Capitolul XXX – Un ambițios	194

Capitolul I – Bucuriile vieții de la țară	211
Capitolul II – Intrare în lume	220
Capitolul III – Primii pași	227
Capitolul IV – Palatul de La Mole	230
Capitolul V – Despre sensibilitate și despre o doamnă cucernică	241
Capitolul VI – Un fel de a pronunța	243
Capitolul VII – O criză de podagră	249
Capitolul VIII – Care decorație este o distincție	256
Capitolul IX – Balul	264
Capitolul X – Regina Margareta	272
Capitolul XI – Imperiul unei tinere fete	279
Capitolul XII – Să fie oare un Danton?	282
Capitolul XIII – Un complot	287
Capitolul XIV – Gândurile unei tinere fete	295
Capitolul XV – Să fie un complot?	300
Capitolul XVI – Ora unu după miezul nopții	304
Capitolul XVII – O spadă veche	310
Capitolul XVIII – Momente crude	314
Capitolul XIX – Opera bufă	318
Capitolul XX – Vasul japonez	326
Capitolul XXI – Nota secretă	331
Capitolul XXII – Discuțiile	336
Capitolul XXIII – Clerul, pădurile și libertatea	342
Capitolul XXIV – Strasburg	350
Capitolul XXV – În slujba virtuții	355
Capitolul XXVI – Dragoste mortală	361
Capitolul XXVII – Cele mai înalte ranguri bisericești	364
Capitolul XXVIII – Manon lescaut	367
Capitolul XXIX – Plictiseala	371
Capitolul XXX – O lojă la Bouffes	374
Capitolul XXXI – Să știe de frică	378
Capitolul XXXII – Tigru	382
Capitolul XXXIII – Iadul slăbiciunii	386
Capitolul XXXIV – Un om de Duh	391
Capitolul XXXV – O furtună	397
Capitolul XXXVI – Amănunte triste	401
Capitolul XXXVII – Un turn	408
Capitolul XXXVIII – Un om puternic	412
Capitolul XXXIX – Intriga	417
Capitolul XL – Liniștea	421
Capitolul XLI – Judecata	425
Capitolul XLII	431
Capitolul XLIII	435
Capitolul XLIV	440
Capitolul XLV	446

ROȘU ȘI NEGRU – UN PORTRET PROFUND AL SOCIETĂȚII FRANCEZE

Stendhal – pseudonimul lui Marie-Henri Beyle – a fost unul dintre cei mai mari romancieri francezi ai secolului al XIX-lea. *Roșu și negru*, povestea lui Julien, un tânăr ambițios dintr-un orașel care este executat pentru faptul că își împușcase amanta bogată, este considerată drept una dintre cele mai originale și îndrăznețe texte romanești ale ficțiunii europene. În *Roșu și negru*, Stendhal face un portret profund al societății franceze și al politicii anilor 1820, ultimii ani ai restaurației Monarhiei de Bourbon. „Peste tot ipocrizie, sau cel puțin șarlatanism, chiar și printre cei mai virtuoși, chiar și printre cei mai măreți”, spune Julien, ca un ecou al părerilor lui Stendhal însuși despre vremurile respective. Partizanii monarhiei absolutiste, ce se găseau în rândul nobilimii, al celor bogați și al clericilor, purtaseră încă de la 1815 o luptă pentru a reinstaura *l'ancien régime*, ordinea politică existentă înaintea Revoluției Franceze. După accederea la tron în 1824, Carol al X-lea a inițiat o serie de politici anti-liberale și pro-catolice, care, după 20 de ani de exil, aduceau guvernarea și armata înapoi sub puterea nobilimii și a luat măsuri pentru a mări puterea clericilor. Ostilitatea stărnită de politicile sale a culminat cu revoluția din iulie 1830, care a încheiat domnia ramurii mai vârstnice a Bourbonilor. Subiectul romanului este oferit de un articol de ziar despre un tânăr, Antoine Berthet, ghilotinat în 1828 pentru o tentativă de a-și omori fosta amantă, Madame Michoud, pe ai cărei copii îi medita. Povestea lui Julien Sorel se apropie destul de mult de cazul Berthet. Verrieres, orașul ficțional în care are loc acțiunea, seamănă

foarte mult cu orașul provincial Grenoble, unde trăia Berthet, și unde Stendhal și-a petrecut copilăria.

Julien Sorel este un tânăr inteligent, cu origini țărănești, dornic și nerăbdător să își schimbe condiția socială. Sub domnia lui Napoleon, cea mai probabilă cale spre succes ar fi fost aceea a armatei. Cum acum țara este în pace, și sub domnia de Bourbon, care a re consolidat puterea clericilor, drumul către împlinire îl duce către Biserica Catolică. Julien studiază Latina și Teologia pentru a-și pregăti intrarea la seminar și obține poziția de meditator pentru copiii lui Monsieur de Renal, bogatul primar din Verrières. Se implică într-o aventură cu soția acestuia, relație care pentru Julien înseamnă de fapt febrilitatea de a cuceri o femeie dintr-o clasă socială superioară și mai puțin afectivă. Când Renal primește o scrisoare anonimă denunțând aventura, Julien părăsește locuința și intră la Seminarul de la Besançon. Seminarul nu se dovedește însă a fi un refugiu care să îl protejeze pe Julien de viața orașului pe care el o vedea plină de lăcomie și de flecăreli. Instituția bisericii menită să pregătească viitorii lideri este un paradis al ipocriziei și al mediocrității, plin de intrigă politică la fel de sordide ca și cele din afară. Motivația tinerilor seminariști nu este nici intelectuală, și nici spirituală, ci strict economică. „Aproape toți erau fii de țărani“, scria Stendhal, „care preferau să câștige pâinea zilnică repetând câteva cuvinte în latină decât să dea sapă“. Vocația lor religioasă se bazează pe dorința de a avea un dejun bun și un costum de haine călduros iarna. „Învățătura nu contează aici“, observa Julien. „Biserica din Franța pare să fi înțeles că adevăratul dușman sunt cărțile însele. În ochii Bisericii, supunerea interioară este totul...“ Julien îi admiră pe doi dintre preoții de la seminar – bătrânul Chélan și directorul seminarului, un jansenit devotat, Abbé Pirard, care este în cele din urmă înlăturat de facțiunea pro-iezuită. Când Pirard demisionează, îl ia cu el și pe Julien la Paris, unde acesta devine secretarul particular al unui nobil, Marchizul de la Mole. Julien se implică într-o aventură cu fiica marchizului, Matilde, care este fascinată de ambiția și îndrăzneala lui Julien. Când Matilde rămâne însărcinată, tatăl ei își dă acordul silit pentru căsătorie și acceptă să îi ofere un titlu nobiliar și un venit lunar acestuia. Dar când marchizul cercetează trecutul lui Julien la Verrières, primește o scrisoare denunțătoare de la Madame de Renal, dictată de către confesorul său. După ce marchizul anulează nunta, Julien o împușcă și o rănește pe Madame de Renal în timp ce

aceasta îngenunchează în timpul unei slujbe la biserică. Este arestat imediat.

Julien este acuzat în cadrul unui proces, dar refuză să se apere. În ciuda încercărilor clericilor locali de a-i manipula pe jurați în ajutorul tânărului, el este condamnat. Așteptând moartea prin ghilotină, încearcă să găsească înțelesul, aflându-l doar în afecțiunea sa târzie pentru Madame de Renal. „Doamne, dacă dau de Dumnezeu creștinilor, s-a zis cu mine“, gândește el. „El este un despot și, ca atare, plin de idei răzbunătoare; Biblia sa nu vorbește decât de pedepse înfricoșătoare. Niciodată nu mi-a plăcut de El; niciodată nu am crezut că cineva L-a plăcut în mod sincer. Este nemilos (și își aminti câteva pasaje din Scriptură). Mă va pedepsi într-un mod abominabil... Am iubit adevărul... Unde este acesta?“

Reputația literară a lui Stendhal s-a dezvoltat lent. Contemporanii săi găseau detașarea sa și realismul contemporan al romanelor sale cam dificil de înțeles, opera lui neavând loc în stereotipurile zilelor respective. Unii cititori erau scandalizați de ceea ce era considerat ca indiferența lui Stendhal față de moralitate și portretizarea compătimitoare a unui personaj care era văzut de oameni ca un monstru fără scrupule. „Am fost ambițios, dar nu am nici cea mai mică intenție să mă simt vinovat pentru aceasta; trăiam în acele vremuri, potrivit legilor acelor vremuri“, explica Julien din celula sa de detenție. Stendhal spunea că el scria pentru „puținii fericiți“ și a anticipat în mod corect că nu va fi apreciat decât 50 de ani mai târziu. Într-adevăr, doar o ediție din *Roșu și negru* a fost publicată pe timpul vieții sale. Absența completă a vreunui punct de vedere religios din romanele sale, portretizarea Dumnezeului creștinilor ca fiind un „mărunt despot și anticlericismul său au determinat Biserica catolică să îi cenzureze scrierile. Anticlericalismul său reflecta moștenirea intelectuală a spiritului antireligios al lui Voltaire. Era de asemenea rezultatul copilăriei nefericite a lui Stendhal, petrecută în compania unor preoți iezuți. Biserica apare în *Roșu și negru* ca fiind împărțită între două facțiuni – iezuții, susținătorii reacțiunii internaționale și susținătorii ai *ancien régime*, și austerii janseniți. Atitudinea extrem de critică față de iezuți era frecventă în Franța acelor timpuri. Iezuții fuseseră interziși în țară din 1764, dar au continuat să activeze în secret până în 1814. Sub regimul Bourbon influența lor a fost

restaurată. În *Roșu și negru*, Stendhal zugrăvește manipulările politice ale asociației puternice iezuite numită Congregația (pe modelul unei organizații din vremea respectivă numită Cavalerii Credinței), dedicată cauzei ultramonarhiste și a agendei Vaticanului în detrimentul suveranității Franței și al programului liberal. *Roșu și negru* și toate „poveștile de dragoste” ale lui Stendhal au fost incluse în *Indexul Cărilor Interzise* în 1864 și reconfirmate de Papa Leon al XIII-lea în Indexul din 1897. Ele au rămas pe listă, până la ultima ediție compilată în 1948 și în vigoare până în 1966. În Rusia, *Roșu și negru* a fost interzisă în 1850 de țarul Nicolai I, al cărui motto era „autocrație, ortodoxie și naționalitate”. Într-o campanie similară în Spania, romanul a fost exclus din bibliotecile spaniole la solicitarea dictatorului Francisco Franco.

ROȘU ȘI NEGRU

Cronica anului 1830

I

Adevărul, crudul adevăr.

DANTON

CAPITOLUL I

UN ORĂȘEL

*Put thousands together
Less bad,
But the cage less gay**

HOBBS

Orășelul Verrières este, fără îndoială, unul din cele mai frumoase din Franche-Comté. Casele lui albe, cu acoperișurile de țiglă roșie, țuguiate, se întind pe coasta unui deal ale cărui unduiiri, chiar și cele mai mici, sunt însemnate cu pâlcuri de castani puternici. Jos, la câteva sute de picioare, curge râul Doubs, pe sub fortificațiile clădite cândva de spanioli, astăzi căzute în ruină.

Spre Nord, Verrières este ocrotit de un munte înalt, o ramură din Jura. Crestele dințate ale piscului Verra se acoperă cu zăpadă de cum dă cel dintâi frig al lui Octombrie. Un torent de munte trece prin Verrières înainte de a se vărsa în Doubs și pune în mișcare o mulțime de fierăstraie. E o industrie din cele mai simple, care îndesulează însă pe cei mai mulți dintre locuitori, mai degrabă țărani decât târgoveți. Dar nu fierăstraiele au îmbogățit orășelul, ci fabrica de pânză imprimată, zisă de Mulhouse. Ei i se datorește buna stare generală care, de la prăbușirea lui Napoleon, a ajutat să se refacă aproape toate fațadele caselor din Verrières.

* Închide o mie la un loc, dintre cei mai puțin răi, dar și închisoarea va fi mai puțin veselă (N.T.).

De îndată ce ai intrat în oraş te uluieşte larma unei maşini zgomotoase. La început ţi se pare înspăimântătoare: douăzeci de ciocane grele, căzând cu vuiet de duduie caldarămul, sunt puse în mişcare de o roată mânăta de apa torentului. Şi fiecare din aceste ciocane fabrică nu ştiu câte mii de cuie pe zi. Numai fete tinere, rumene şi frumoase, pun sub loviturile uriaşelor ciocane bucaţelele de fier care se preschimbă repede în cuie. Munca **aceasta**, atât de grea la prima vedere, îl uimeşte pe călătorul ajuns **pentru** întâia oară în munţii care despart Franţa de Elveţia. Şi dacă, intrând în Verrières, călătorul va întreba a cui e această frumoasă fabrică de cuie ce asurzeşte pe toţi trecătorii de pe uliţa principală, i se va răspunde târâgănat: „Ei! E doar a domnului primar!”

Şi iarăşi, dacă se va opri călătorul numai câteva clipe pe această uliţă principală din Verrières, care urcă de la malul râului Doubs până spre creştetul colinei, nu încapă îndoială că-i va apărea înaintea ochilor un domn înalt, cu o înfăţişare preocupată şi mândră.

În faţa lui, toată lumea îşi va scoate pălăria cu grabă. E cărunt şi poartă haine cenuşii. E cavalier al mai multor ordine, are o frunte înaltă, un nas coroiat şi, în general, trăsături destul de regulate. S-ar putea spune, la prima vedere, că pe faţa sa se îmbină demnitatea unui primar de ţară cu aerul acela plăcut care se mai poate întâlni în preajma vârstei de patruzeci şi opt, cincizeci de ani. Dar, privindu-l mai bine, călătorul parizian nu va întârzia să desluşască un fel de mulţumire de sine şi de îngâmfare, amestecate cu o nelămurită mărginire şi o lipsă de inventivitate. Se simte că omul acesta are un singur dar: acela de a cere să i se plătească până la ultima centimă ceea ce i se datorează, şi de a plăti el însuşi, cât mai târziu, ceea ce e dator.

Acesta e primarul din Verrières, domnul de Rênal. După ce a trecut strada cu paşi rari, a intrat în primărie, dispărând din văzul călătorului. Dar dacă acesta îşi va continua plimbarea, va da, peste o sută de paşi, de o casă cu înfăţişarea destul de frumoasă, şi va zări prin grilajul care o împrejmuieşte, grădini minunate. În fund, zarea încheiată de colinele Burgundiei pare a fi într-adins făcută pentru desfătarea ochilor. Priveliştea aceasta îl va face pe călător să uite atmosfera înveninată de mărunte interese băneşti, care începuse să-l înăbuşe.

Apoi i se va spune că şi această casă e a domnului de Rênal. Din câştigurile de la fabrica de cuie şi-a ridicat primarul din Verrières locuinţa de piatră, pe care, acum, e pe cale s-o isprăvească. Se spune

că s-ar trage dintr-o veche familie spaniolă, stabilită în ţinutul acesta, după cum cred unii, înainte de cuceririle lui Ludovic al XIV-lea.

Din 1815 însă, îi e ruşine că e şi industriaş, pentru că în 1815 a ajuns primar la Verrières. Şi totuşi, tot iscusiinţei domnului de Rênal în negoţul cu fier i se datoresc zidurile şi terasele care sprijină până la Doubs, în scări, minunatele lui grădini.

Să nu vă aşteptaţi să întâlniţi în Franţa grădinile pitoreşti ale Germaniei, care împrejmuiesc oraşele industriale, cum ar fi Leipzig, Frankfurt, Nürnberg şi altele. În Franche-Comté, cu cât clădeşti mai multe ziduri şi-ţi împovărezi cuprinsul cu pietre îngrămădite una peste alta, cu atât dobândeşti mai mult dreptul la respectul vecinilor. Şi apoi, grădinile brăzdate de ziduri ale domnului de Rênal mai sunt admirate şi pentru că multe din locurile pe care se întind au fost cumpărate cu bani grei. Aşa, de pildă, unul dintre fierăstraie, a cărui neobişnuită aşezare pe malul râului Doubs v-a mirat la intrarea în Verrières, şi deasupra căruia aţi văzut, pe o tablă ce se întinde peste întregul acoperiş, că e scris SOREL cu litere uriaşe, se afla, acum şase ani, pe locul unde se ridică astăzi zidurile care susţin a patra terasă din grădinile domnului de Rênal.

Căci, cu tot ifosul său, domnul primar s-a văzut silit să stăruie multă vreme pe lângă bătrânul Sorel, ţăran dărz, şi încăpăţânat, şi a trebuit să numere mulţi ludovici de aur pentru ca acesta să se învoiască şi să-şi mute negustoria aiurea. Dar, întrucât priveşte pârăul *de utilitate publică*, care pune fierăstrăul în mişcare, domnul de Rênal a obţinut, prin trecerea pe care o avea la Paris, să fie abătut din matca lui. Hatărul acesta i s-a făcut, după alegerile de la 182...

Lui Sorel i-a dat cu cinci sute de paşi mai jos, pe malul râului Doubs, patru stânjani pentru unul. Şi deşi aşezarea aceasta era mult mai bună pentru depozitul lui de cherestea, taica Sorel, cum i se spune de când s-a îmbogăţit, a cunoscut secretul prin care să smulgă şi şase mii de franci din nerăbdarea şi *mania de a fi proprietar* ale vecinului său. E adevărat că învoiala aceasta a fost criticată de oamenii cu scaun la cap din partea locului. Odată, într-o duminică, sunt vreo patru ani de atunci, domnul de Rênal, ieşind de la biserică în ţinuta lui de primar, l-a văzut de departe pe bătrânul Sorel. Acesta era întovărăşit de cei trei fii ai săi şi, de îndată ce i-a zărit, a zâmbit. Zâmbetul acesta i-a străpuns inima domnului primar, care de atunci se tot gândeşte că ar fi putut face schimbul pe un preţ mai bun.

Dacă vrei să ajungi om cu vază la Verrières, trebuie neapărat să eviţi, când clădeşti şi îngrămădeşti ziduri peste ziduri, să te foloseşti de vreun plan adus din Italia de constructorii care trec primăvara

prin cheile Jurei și se îndreaptă spre Paris. O asemenea noutate i-ar atribui o reputație de răzvrătit neprevăzătorului care ar introduce-o, și el ar fi pentru totdeauna pierdut în ochii oamenilor înțelepți și așezați care hotărăsc prestigiul cetățenilor din Franche-Comté.

În realitate, înțelepții aceștia se pricep să exercite despotismul cel mai anost. Din cauza acestei vorbe urâte, unui om care a locuit în republica mare ce se numește Paris îi e cu neputință să stea în vreunul din aceste orășele. Tirania opiniei publice, și ce opinie! e tot atât de neroadă în orășelele Franței, ca și în Statele Unite ale Americii.

CAPITOLUL II

UN PRIMAR

*Vaza lumii! Să nu însemne oare
nimic, dommule? Doar ea inspiră respect
proștilor, uimire copiilor, invidie
bogaților, dispreț înțeleptului.*

BARNAVE

Din fericire pentru reputația de gospodar a domnului de Rênal, locul de plimbare al orașului, care se întinde de-a lungul dealului, la vreo sută de picioare mai sus de râul Doubs, avea nevoie de un mare zid de întărire. Din cauza minunatei sale așezări, acest loc oferă una dintre cele mai pitorești priveliști din Franța. În fiecare primăvară, însă, apele ploilor desfundă și brăzdează drumul, făcându-l de nefolositor. Acest neajuns, pe care toată lumea îl simte, i-a dat un fericit prilej domnului de Rênal să-și immortalizeze calitățile sale de administrator al comunei, prin ridicarea unui zid înalt de douăzeci de picioare și lung de vreo treizeci, patruzeci de prăjini.

Parapetul acestui zid, pentru care domnul de Rênal a trebuit să facă de trei ori drumul la Paris, pentru că penultimul ministru de interne se declarase dușmanul de moarte al bulevardului din Verrières, se înalță acum cu vreo patru picioare de la pământ. Și ca o sfidare

pentru toți miniștrii prezenți și trecuți, în momentul de față e pe cale să fie acoperit cu lespezi de piatră.

De câte ori, gândindu-mă la balurile de la Paris, părăsite în ajun, cu pieptul rezemat de aceste mari blocuri de piatră de un cenușiu curat ce bate în albastru, nu am lăsat privirea să-mi cadă în adâncul văii râului Doubs! Dincolo, pe malul stâng, șerpuiesc vreo cinci sau șase vâlcele, pe fundul cărora se văd pâraie care, după ce sar din cascadă în cascadă, se duc să se verse în Doubs. Soarele dogorește aci în munți și când bate în creștet, visarea călătorului aflat pe terasă e ocrotită de câțiva minunați platani. Ei datoresc grabnica lor creștere și frunzișul bogat care bate în albastrui, pământului de umplutură, descărcat de domnul primar în spatele marelui său zid de întărire. Căci, cu toată opoziția consiliului municipal, el a lărgit cu mai mult de șase picioare bulevardul (deși el e „ultra”^{*} iar eu, liberal, trebuie să-l laud); de altfel, după părerea lui și aceea a domnului Valenod, fericitul director al azilului de cerșetori din Verrières, terasa aceasta poate sta alături de cea de la Saint-Germain-en-Laye.

Întrucât mă privește, eu n-aș avea decât o singură obiecție împotriva *Bulevardului Statorniciei*, nume oficial, ce se poate citi de vreo cincisprezece sau douăzeci de ori pe plăcile de marmură cărora domnul de Rênal le datorește încă o decorație, anume că bulevardul Statorniciei nu mă poate împăca în nici un chip cu felul barbar în care autoritățile pun să tundă și să taie acești platani puternici, până în lamura lor. Bieții pomi, cu capetele lor scunde, rotunde și teșite, în loc să semene cu cea mai vulgară legumă din grădina de zarzavat, n-ar fi cerut decât să poată crește și ei tot atât de splendid ca cei din Anglia. Dar voința domnului primar este de neînfrânt, și de două ori pe an, toți copacii comunei sunt ciunțiți fără milă. Spun liberalii din partea locului, dar ei exagerează desigur, că mâna grădinarului primăriei taie mai adânc de când părintele vicar Malson și-a făcut obiceiul să ia tot ce cade din tunsoarea copacilor.

Această tânără față bisericească a fost trimisă de la Besançon, acum câțiva ani, ca să-l țină sub supraveghere pe părintele Chélan și pe alți câțiva preoți din împrejurimi. Un bătrân medic-șef de regiment, din timpul războaielor cu Italia, acum retras la Verrières, și care, la vremea lui, după cum spune domnul primar, a fost și

^{*}„Ultra”, prescurtare pentru „*ultra regalist*”, unul dintre partidele absolutiste din timpul Restaurației în Franța. Celelalte partide erau: *independentii* și *liberalii* (N.T.).

jacobin și bonapartist, a îndrăznit odată să i se plângă de schingiuirea periodică a acestor prea frumoși copaci.

– Îmi place umbra, i-a răspuns domnul de Rênal, cu aceea aroganță pe care trebuie s-o adopți când vorbești cu un medic decorat cu Legiunea de onoare. Îmi place umbra și îmi tund copacii pentru ca să dea umbră. Căci nu cred ca un copac să aibă și alt rost, în afară doar *dacă nu aduce și un venit*, cum ar fi, de exemplu, nucul.

Iată vorba cea mare, care hotărăște orice la Verrières: *A aduce un venit*. Gândurile de fiecare zi a trei sferturi din locuitori își găsesc expresia în vorba asta.

A aduce un venit este ținta supremă în orașelul acesta, care vi s-a părut atât de frumos. Străinul abia sosit, furat de minunăția și prospețimea adâncilor văi înconjurătoare, își închipuie la început că locuitorilor de pe aici le place „frumosul,” căci ei nu mai conțenească vorbească de frumusețea ținutului lor; trebuie să recunoaștem că vorbesc toată vremea despre ea, dar o fac pentru că ea atrage câțiva străini care-i îmbogățesc pe hangii, ceea ce, prin mecanismul diferitelor biruri, *aduce și orașului un venit*.

Într-o minunăta zi de toamnă, domnul de Rênal trecea la braț cu soția sa pe bulevardul Statorniciei. Doamna de Rênal îl asculta pe soțul său, care-i vorbea cu gravitate, dar urmarea în același timp, cu privirea îngrijorată, mișcările a trei băiețași. Cel mai mare, să fi avut unsprezece ani, se tot apropia de parapet și încerca să se urce pe el. Un glas dulce rostea atunci un nume Adolf – și copilul renunța la planurile lui îndrăznețe. Doamna de Rênal părea o femeie de vreo treizeci de ani, destul de frumoasă încă.

– Să nu-i pară rău domnișorului ăstaia de la Paris, spune cu un aer jignit domnul de Rênal, mai palid la față ca de obicei. Am și eu câțiva prieteni pe la castel...

Deși, în două sute de pagini, am de gând să vorbesc despre lumea din provincie, n-am să fiu chiar atât de lipsit de inimă, încât să vă fac să îndurați lungimile unui dialog provincial și *savantele lui menajamente*.

Domnișorul acesta de la Paris, atât de urât de primarul din Verrières, nu era altul decât domnul Appert, care, cu două zile mai înainte, găsise mijlocul să se strecoare, nu numai în treburile penitenciarului și ale azilului cerșetorilor din Verrières, dar și în ale spitalului administrat, fără nici o plată, de primar și de cei mai însemnați proprietari din partea locului.

– Dar ce rău poate să-ți facă domnul acesta de la Paris, spuse cu sfială doamna de Rênal, de vreme ce administrezi cu cinstea cea mai necruțătoare avutul săracilor.

– A venit numai ca să ponegrească și să compromită. Apoi, are el grijă să strecoare articole în gazetele liberale.

– Dar tu nici nu le citești, dragul meu!

– Da, dar ni se aduc la cunoștință articolele astea ale jacobinilor. Și asta ne tulbură și *ne împiedică de a face binele*. N-am să i-o iert popii niciodată.

CAPITOLUL III

AVUTUL SĂRACILOR

Pentru un sat, un preot curat, care nu bagă vrajbă între oameni, e o adevărată providență.

FLEURY

Trebuie să se știe că preotul din Verrières, un moșneag de optzeci de ani, care mulțumită aerului tare al munților se bucura de o sănătate și de un caracter de fier, avea dreptul să intre oricând la penitenciar, la spital și chiar în azilul cerșetorilor. Și iată că într-o dimineață, la șase, domnul Appert, care avea o recomandatie de la Paris către preot, avusese înțelepciunea să sosească într-un orașel ciudat și să se îndrepte îndată spre casa parohială.

Citind scrisoarea trimisă de domnul marchiz de La Mole, pair al Franței* și cel mai bogat proprietar din ținut, preotul Chélan căzu pe gânduri.

„Sunt bătrân, toată lumea mă iubește, își șopti el în cele din urmă cu jumătate de glas, nimeni n-are să îndrăznească!” Apoi,

* „Pair al Franței”, demnitate transmisă pe cale ereditară, acordată de rege în timpul Restauratiei. Puterea legislativă era exercitată de rege, de camera „pair”-ilor numiți de rege și de camera deputaților departamentali, aleși pe cinci ani (N.T.).

întorcându-se numaidecât spre domnul de la Paris, spuse cu o privire în care, cu toată vârsta lui înaintată, licărea o flăcărească sfântă, mărturie a bucuriei de a săvârși o faptă frumoasă, fie ea chiar primejdioasă:

– Să mergem împreună, domnule. Dar v-aș ruga ca față de temniceri și mai ales față de supraveghetorii azilului de cerșetori, să nu exprimați nici o părere cu privire la lucrurile pe care le vom vedea. Domnul Appert înțelese că avea de a face cu un om de inimă. El îl întovărăși pe venerabilul preot, vizită penitenciarul, ospiciul, azilul, puse câteva întrebări și, cu toate că i se răspundea într-un fel ciudat, el nu-și îngădui nici cel mai mic semn de dezaprobare.

Vizita aceasta se prelungi timp de câteva ceasuri. Apoi preotul îl pofti la masă pe domnul Appert, care pretinse că are de scris câteva scrisori. N-ar fi vrut să-l compromită și mai mult pe generosul său tovarăș. Pe la trei, se duseră împreună să isprăvească inspecția la azilul de cerșetori, înapoiindu-se după aceea la penitenciar. Acolo dădură la poartă peste temnicer, un fel de matahală înaltă de doi metri, cu picioarele arcuite. De spaimă, chipul lui dezgustător devenise hidos.

– Părinte, spuse el preotului de îndată ce-l văzu, domnul care e cu dumneata nu-i domnul Appert?

– Ei și ce-i cu asta? răspunse preotul.

– Vezi că domnul prefect a trimis încă de ieri, printr-un jandarm care și-a gonit calul toată noaptea, un ordin categoric: să nu-i dau drumul domnului Appert în închisoare.

– Și eu îți declar, domnule Noiroud, răspunse preotul, că acest călător care mă întovărășește este domnul Appert. Recunoști că am dreptul să intru în închisoare la orice oră din zi sau din noapte, însoțit de oricine aș vrea?

– Da părinte, recunosc, mormăi temnicerul, lăsându-și capul în jos ca un buldog care n-are încotro și se supune de frica bățului. Dar vezi, părinte, că am nevastă și copii, și dacă mă părăște cineva, mă dă afară. Și eu din slujba asta trăiesc.

– Tot atât de necăjit aș fi și eu dacă aș pierde-o pe a mea, răspunse blândul preot, cu un glas din ce în ce mai mișcat.

– Dar nu-i tot una! adăugă cu însuflețire temnicerul! Dumneata, părinte, știe toată lumea că ai 800 livre venit...

Acestea sunt faptele care, răstălmăcite și umflate în fel și chip, ațâțau de două zile toate dușmăniile din orașelul Verrières. În clipa de față ele hrăneau mărunta discuție dintre domnul de Rênal și soția

sa. Chiar în dimineața aceea, întovărășit de domnul Valenod, directorul azilului de cerșetori, acesta trecuse pe la preot pentru a-i arăta adâncă lui nemulțumire. Pe preotul Chélan nu-l sprijinea nimeni, de aceea el simți toată greutatea cuvintelor lor.

– Bine, domnii mei! Am să fiu al treilea preot de pe meleagurile acestea, destituit la vârsta de optzeci de ani. De cincizeci și șase de ani sunt aici. Am botezat aproape pe toți locuitorii orașului acesta, care nu era decât un târgușor când am venit eu. Cunun în fiecare zi tineri pe ai căror bunici i-am cununat pe vremuri tot eu; Verrières e familia mea. Dar văzându-l pe străinul acesta, mi-am spus: Desigur, s-ar putea ca omul acesta sosit de la Paris să fie un liberal; sunt destui, din păcate; dar ce rău poate el să le facă săracilor și deținuților noștri?

Învinuirile pe care i le aduceau domnul de Rênal și, mai ales, domnul Valenod, directorul azilului, deveneau însă din ce în ce mai violente.

– Bine, domnilor! dați-mă și afară, strigă atunci bătrânul preot cu vocea tremurătoare. Dar eu de pe locurile astea nu plec. Toată lumea știe că acum patruzeci și opt de ani am moștenit un petec de pământ care-mi aduce 800 de livre pe an. Am s-o duc și eu din banii ăștia. Eu, domnilor, cu slujba mea, n-am pus mare lucru de o parte, de aceea poate nu mă sperii prea mult când aud că aș putea să rămân fără ea.

Domnul de Rênal trăia foarte bine cu soția sa. Dar neștiind prea bine ce trebuie să răspundă la întrebarea pe care i-o tot repeta cu sfială: „Ce rău poate să le facă deținuților noștri domnul de la Paris?“, era tocmai să se supere, când doamna de Rênal dădu un țipăt. Al doilea dintre băieți se urcase tocmai pe zidul terasei și o luase la fugă, deși zidul avea o înălțime de douăzeci de picioare deasupra viei de sub el. Teamă de a nu-l speria pe băiat și de a nu-l face să cadă o împiedică pe doamna de Rênal să-l strige. În cele din urmă, copilul, care râdea de ispravă, privind spre mama lui și văzând-o albă la față, sări pe bulevard și alergă spre ea. Îl certară serios.

Această mică întâmplare schimbă cu totul cursul convorbirii.

– Țin neapărat, spuse domnul de Rênal, să-l angajez pe Sorel, fiul chirstigiului. Are să vadă de copiii noștri, care au ajuns niște draci împielitați. E un fel de popă tânăr, sau așa ceva, știe bine latina și are să-i mai învețe ceva carte pe copii; căci are o fire hotărâtă, după câte spune preotul. Am să-i dau 300 de franci și hrană. Înainte mă cam îndoiam de moralitatea lui, pentru că era în termeni prea buni cu doctorul ăla bătrân, decorat cu Legiunea de onoare, care,

sub cuvânt că le-ar fi fost văr, se instalase cu casă și masă la Sorel. De fapt, s-ar putea prea bine să fi fost un agent al liberalilor. El spunea că aerul munților noștri îi face bine la astmul lui, dar e greu de dovedit. A luat parte la toate războaiele din Italia ale lui *Buonaparte*, ba se spune chiar că ar fi votat pe vremuri *împotriva* imperiului. Liberalul ăsta l-a învățat latina pe fiul lui Sorel, și i-a lăsat tot maldărul de cărți pe care l-a adus cu el. Niciodată nu mi-ar fi trecut prin gând să pun pe fiul chiristigiului să ne crească copiii. Dar tocmai în ajunul întâmplării când ne-am certat pentru totdeauna, preotul mi-a spus că acest Sorel învață de trei ani teologia și că are de gând să intre la seminar. Prin urmare, nu e liberal și știe latina. Și-apoi, continuă domnul de Rênal privind-o cu un aer diplomatic pe soția sa, hotărârea aceasta îmi convine și din alte puncte de vedere. Valenod se umflă în pene cu frumoasa pereche de cai de Normandia pe care și-a cumpărat-o pentru trăsură. Dar pedagog la copii nu are.

– Să nu ni-l ia pe al nostru.

– Așadar, și tu ești de părerea mea? spuse domnul de Rênal, mulțumind cu un zâmbet soției sale pentru gândul minunat pe care-l avusese. Atunci s-a făcut.

– O, doamne Dumnezeu, dragul meu! Ce iute iei tu o hotărâre!

– Asta înseamnă că sunt om de caracter și cred că acum o știe și preotul. De ce ne-am ascunde degeaba: trăim aici numai între liberali. Toți negustorii ăștia de pânză mă invidiază, sunt sigur. Și dacă doi sau trei din ei s-au îmbogățit, află că mi-ar plăcea să-i vadă pe copiii domnului de Rênal plimbându-se sub supravegherea *pedagogului* lor. Asta o să-l umilească. Bunicul meu îmi povestea că în tinerețe a avut și el un pedagog. O să mă coste o sută de scuzi. E însă o cheltuială pe care trebuie s-o facem pentru a ne ține rangul.

Hotărârea aceasta neașteptată o puse pe gânduri pe doamna de Rênal. Era o femeie înaltă, bine făcută, care fusese frumusețea ținutului, după cum se spune pe aici, prin munți. Avea un aer de simplitate și multă vioiciune în mișcări. În ochii unui parizian, această grație naivă, plină de nevinovăție și vioiciune, ar fi stărnit gândurile unei dulci voluptăți. Dacă ar fi aflat că are un astfel de succes, doamna de Rênal s-ar fi rușinat, cu siguranță, fiindcă nici cochetăria și nici prefăcătoria nu-i stăteau în fire. Se spunea că domnul Valenod, bogatul director al azilului, i-ar fi făcut curte cândva, dar fără succes, ceea ce îmbrăcase într-o deosebită strălucire virtutea ei, mai ales că acest domn Valenod, un vlăjgan tânăr și bine făcut, cu un obraz

rumen și favoriți stufoși și negri, era una din acele ființe grosolane, nerușinate și zgomotoase, care în provincie poartă numele de bărbați frumoși.

Foarte timidă și având o fire care părea cu totul lipsită de energie, doamna de Rênal nu putea să sufere la domnul Valenod veșnicul lui neastâmpăr, tunetul glasului său. Ținându-se departe de tot ceea ce la Verrières poartă numele de veselie, ea dobândise reputația de a fi foarte mândră de obârșia ei. Așa ceva nici nu-i trecuse prin gând, dar era foarte bucuroasă văzând că-i vine în casă foarte puțină lume. Nu vom ascunde că în ochii femeilor ea trecea drept proastă, pentru că, neîntrebuințând nici un fel de vicleșug față de soțul ei, lăsa să-i scape cele mai potrivite prilejuri pentru a-l pune să-i cumpere pălării frumoase de la Paris sau Besançon. Dar ea nu cerea decât să fie lăsată să cutreiere singură prin minunata ei grădină.

Era un suflet simplu, care nu ajunsese nici măcar să-și lămurească ce fel de om e soțul ei și să-și mărturisească sieși c-o plictisește. Ea presupunea, fără să cerceteze mai departe, că legături mai duioase între soț și soție nici nu puteau exista. Domnul de Rênal îi era drag mai ales atunci când îi vorbea de proiectele pe care le avea pentru copiii lor, dintre care pe primul se hotărâse să-l dedice carierei armelor, pe al doilea magistraturii, iar pe al treilea bisericii. În general, ea găsea că domnul de Rênal este omul cel mai puțin anost dintre toți cei pe care-l cunoștea.

Raționamentul acesta conjugal nu era lipsit de temeii. Primarul din Verrières avea o reputație de om inteligent și de om de lume, grație a vreo cinci sau șase povești pe care le moștenise de la un unchi al său. Bătrânul căpitan de Rênal servise, înainte de Revoluție, în regimentul ducelui de Orléans, și când se ducea la Paris, era primit în saloanele prințului. Acolo întâlnise pe doamna de Montesson, pe vestita doamnă de Genlis și pe domnul Ducrest, care dădea tonul în lumea de la Palais-Royal. Domnul de Rênal pomenea mereu de aceste personaje în anecdotele sale. Încetul cu încetul, însă, amintirea acestor lucruri atât de gingașe de povestit devenise un efort pentru el, de aceea, de câțva timp, nu mai spunea decât în împrejurări deosebite anecdotele privitoare la casa de Orleans. De altfel, fiind și foarte politicoș, în afară de treburile bănești, el era considerat, și pe drept cuvânt, cel mai aristocrat personaj din Verrières.